

دانشگاه قرآن و حدیث

پایان نامه کارشناسی ارشد
رشته علوم حدیث
گرایش کلام و عقاید

آراء کلامی فاضل مقداد (ره)

استاد راهنما

حجت الاسلام و المسلمین دکتر جعفر شانظری

استاد مشاور

دکتر حمید عطایی نظری

دانشجو:

حسین حمیدی

بهار ۱۳۹۲

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

تمام حقوق این اثر متعلق به دانشگاه قرآن و حدیث
و دفتر تبلیغات اسلامی استان اصفهان است.

تقديم به حضرت ولی عصر (ارواحنا له الغداء)
و روح بلند و ملکوتی عالم بزرگ مكتب تشیع، فاضل مقداد (اعلی‌الله‌مقامه‌الشريف)

سپاس‌گزاری

بر خود لازم می‌دانم از تلاش‌ها و راهنمایی‌های بی‌دریغ استاد گران‌قدر حجتة الاسلام و المسلمين جناب آقای دکتر شانظری و توصیه‌های ارزشمند استاد گران‌مایه دکتر حمید عطایی‌نظری که در به ثمر رسیدن این پایان نامه صمیمانه و عالمانه مرا یاری نمودند، کمال تشکر و قدردانی را بنمایم.

همچنین از تمام اساتید، مسؤولین محترم دانشگاه قرآن و حدیث، دفتر تبلیغات اسلامی استان اصفهان و دوستان عزیزی که از توصیه‌های آنان در نگارش این پژوهش استفاده نمودم سپاس‌گزاری می‌نمایم.

چکیده:

پژوهش پیش رو به بررسی دیدگاه‌های کلامی جناب فاضل مقداد (ره) در مسائل علم کلام می‌پردازد. وی که از متکلمان بزرگ عالم تشیع در قرن نهم هجری به شمار می‌آید، با رویکردی عقلی و نقلی، اصول اساسی دین اسلام را تبیین می‌نماید.

در این پژوهش، با توجه به آثار کلامی فاضل مقداد (ره) که از هر دو منبع نقل و عقل استفاده شده است می‌توان دریافت که او کوشیده است تا هرچند مانند معتزلیان با به دستدادن تفسیرهای عقلانی، از متنون و آموزه‌های دینی دفاع نماید، ولی از ادله نقلی هم غافل نماند و عقائد اساسی دین اسلام را با هر دو نوع دلیل (عقل و نقل) اثبات نموده است، و شیوه دین پژوهی او در اصول عقاید و روش کلامی‌اش، برگرفته از آموزه‌های قرآن و روایات بوده، که بر استدلال، تبیین و احتجاج بر پایه عقل و وحی مبتنی است.

فاضل مقداد (ره) در باب خداشناسی برای اثبات خداوند متعال دو راه را پیموده که یکی به صورت برهان «إنّي» و دیگری از طریق برهان «لمّي» است. طریق اول استدلال از راه اثبات وجود آثار نیازمند به وجود مؤثر است و طریق دوم استدلال بر اثبات باری تعالی از راه تأمل و تفکر در خود وجود و تقسیم وجود به ممکن و واجب.

سپس وی به دلیل این که قائل به الهیات سلبی نیست به شرح و توضیح صفات ثبوتیه الهی پرداخته و صفات ثبوتیه خداوندمتعال را به سه دسته‌ی کلی تقسیم نموده (صفات ثبوتیه ای که افعال الهی متوقف بر آن هاست، صفات ثبوتیه ای که افعال الهی متوقف بر آنها نیست و دسته سوم توابع صفات) و ایشان در ادامه صفات سلیبیه باری تعالی را تبیین می‌نماید.

عدل در نگاه فاضل مقداد (ره)، تنزیه خداوند از فعل قبیح و تنزیه او از اخلاق از واجب است بدین معنا که ایشان، خدای متعال را مبرا از ارتکاب عمل قبیح می‌شمارد و وارد کردن اخلاق از تحقق امر واجب را در مورد او محال می‌داند.

وی در باب راهنما شناسی(نبوت و امامت)، دیدگاه‌های کلامی خود را بیان نموده و با استفاده از ادله عقلی، اصل ضرورت بعثت انبیاء را اثبات کرده، و با تأکید بر عصمت نبی و امام دلائل خود را بر این امر اقامه می‌کند. در پایان به شرح فرجام انسان‌ها در باب فرجام شناسی پرداخته و با طرح موضوع جسمانیت معاد، بر اثبات آن استدلال اقامه نموده و معاد و احوال روز قیامت را توصیف کرده است.

کلیدواژه‌ها: فاضل مقداد (ره)، اندیشه‌های کلامی، اثبات خدا، صفات خدا، عدل الهی، نبوت، امامت، معاد.

فهرست

۱	مقدمه:.....
۵	فصل اول.....
۵	کلیات و مفاهیم
۷	۱- بیان مسأله
۷	۲- اهمیت و ضرورت
۷	۳- اهداف:
۷	۴- سوالات تحقیق
۸	۵- فرضیات
۸	۶- پیشیه
۸	۷- شرح حال
۹	۷.۱ خاندان
۱۰	۷.۲ زادگاه و القاب
۱۰	۷.۳ تحصیلات و اساتید
۱۱	۷.۴ تعدادی از شاگردان فاضل مقداد (ره)
۱۲	۷.۵ آثار و تالیفات
۱۲	۷.۵.۱ آثار کلامی فاضل مقداد (ره) عبارتند از:
۱۳	۷.۵.۲ دیگر آثار فاضل مقداد (ره)
۱۴	۷.۶ وفات
۱۵	۷.۷ سخنان بزرگان درباره فاضل مقداد (ره)
۱۷	فصل دوم
۱۷	روش‌شناسی و نوآوری‌ها
۱۹	۱- روش کلامی فاضل مقداد در اثبات عقائد
۲۰	۲- علل پیدایش فرقه‌های کلامی
۲۰	۲.۱ منع کتابت حدیث
۲۱	۲.۲ عوامل بیرونی
۲۱	۳- مکاتب و روش‌های کلامی اسلام
۲۱	۳.۱ نص‌گرایی
۲۲	۳.۲ عقل‌گرایی
۲۳	۳.۳ نص‌گرایی اعتدالی
۲۳	۳.۴ عقل‌گرایی معتمد
۲۴	۴- شیوه علمی فاضل مقداد (ره)
۲۵	۵- نوآوری‌های فاضل مقداد (ره)

۵.۱. بیان اکثر دیدگاه‌های مخالف	۲۶
۵.۲. تقسیم‌بندی صفات ثبوته	۲۶
۵.۳. تکیه بر آیات قرآن در تمسک به دلائل نقلی	۲۶
۵.۴. پرداختن به تأویل آیات	۲۷
فصل سوم	۲۹
خداشناسی	۲۹
مقدمه:	۳۱
۱- اثبات باری تعالی	۳۱
۱.۱. طریق اول	۳۱
۱.۲. طریق دوم	۳۲
۲- صفات ثبوته	۳۴
۲.۱. صفات ثبوته‌ای که افعال الهی متوقف بر آن‌ها است (ما یتوقف علیه الأفعال)	۳۵
۲.۱.۱. قادر	۳۵
۲.۱.۲. عالم	۳۷
۲.۱.۳. حی	۳۷
۲.۱.۴. مرید	۳۷
۲.۲. بعضی از صفات ثبوته‌ای که افعال الهی متوقف بر آن‌ها نیست (ما لا یتوقف علیه الأفعال)	۳۸
۲.۲.۱. مدرک (سمیع و بصیر)	۳۸
۲.۲.۲. متکلم	۳۹
۲.۳. توابع صفات (بقیه صفات ثبوته که لازمه‌ی واجب الوجود بودن حق تعالی است)	۳۹
۲.۳.۱. قدیم ازلی و باقی ابدی	۳۹
۲.۳.۲. صادق	۴۰
۲.۳.۳. جواد	۴۰
۲.۳.۴. مالک	۴۰
۲.۳.۵. تام	۴۰
۲.۳.۶. حق	۴۰
۲.۳.۷. خیر	۴۱
۲.۳.۸. حکیم	۴۱
۲.۳.۹. جبار	۴۱
۲.۳.۱۰. فهار	۴۱
۲.۳.۱۱. قیوم	۴۱
۳- صفات سلیمانیه	۴۲
۳.۱. نفی ترکیب	۴۲
۳.۲. نفی جسمانیت، عرضیت، مکان و جوهریت	۴۲
۳.۳. نفی حلول در محل	۴۳

٤٣	٣.٤. نفي جهت
٤٣	٣.٥. نفي لذت و ألم
٤٤	٣.٦. نفي اتحاد
٤٥	٣.٧. نفي حوادث
٤٥	٣.٨. نفي رؤيت بصرى
٤٦	٣.٩. نفي شريك (اثبات واحدية)
٤٨	٣.١. نفي احوال و معانى
٤٨	٣.١١. نفي احتياج
٤٩	٣.١٢. نفي مثل
٤٩	٣.١٣. نفي تحيز
٥٠	٣.١٤. نفي ضد
٥٠	٣.١٥. نفي معلومية نزد بشر
٥٠	٣.١٦. نفي زيادت صفات بر ذات او
٥١	٤- عدل الهي
٥١	٤.١. تعريف عدل
٥٢	٤.٢. معانى حسن و قبح
٥٣	٤.٣. اختيار انسان
٥٥	٤.٤. امتناع ارتكاب قبيح
٥٥	٤.٥. امتناع اراده‌ی قبيح
٥٦	٤.٦. غرض در افعال الهي
٥٧	٤.٧. تكليف
٥٧	٤.٨. نيكويي تكليف
٥٨	٤.٩. وجوب لطف
٥٩	٤.١٠. عوضِ آلام
٦٣	الف) نبوت
٦٣	١- تعريف نبى
٦٤	٢- فوائد بعثت انباء
٦٥	٢.١. تعاضد عقل در احكامش
٦٥	٢.٢. شناخت حسن و قبح
٦٥	٢.٣. بيان كيفيت انجام تكاليف
٦٥	٢.٤. گسترش عدالت
٦٥	٢.٥. تكميل شخصيت انسانها
٦٥	٣- دلائل عصمت نبى

۶۷	۴- تأویل برخی آیات موهم عدم عصمت
۶۷	۵- نبوت پیامبرا کرم (صلی الله علیه و آله و سلم)
۶۸	۶- معجزات پیامبرا کرم (صلی الله علیه و آله و سلم)
۶۸	۷- افضلیت نبی
۶۹	(ب) امامت.....
۷۰	۱- تعریف امامت
۷۱	۲- دلائل ضرورت امامت
۷۲	۳- عصمت امام
۷۳	۴- وجوب تصریح بر امام
۷۴	۵- افضلیت امام
۷۴	۶- دلائل امامت علی ابن ابی طالب (سلام الله علیه)
۷۴	۶.۱- حدیث غدیر
۷۵	۶.۲- افضلیت امام علی (سلام الله علیه)
۷۸	۷- جانشینان امام علی (سلام الله علیه)
۷۹	۸- امامت حضرت مهدی (سلام الله علیه)
۸۱	فصل پنجم.....
۸۳	۱- تعریف معاد
۸۳	۲- دلائل معاد جسمانی
۸۴	۳- آفرینش عالم پس از مرگ
۸۴	۴- ضرورت معاد
۸۵	۵- انقطاع تکلیف
۸۵	۶- ثواب و عقاب
۸۶	۷- استحقاق ثواب و عقاب
۸۷	۸- عذاب قبر
۸۸	۹- بهشت و جهنم
۸۸	۱۰- شفاعت
۸۹	۱۱- توبه از گناه
۹۱	نتیجه گیری و پیشنهاد
۹۳	نتیجه گیری
۹۳	پیشنهاد
۹۴	کتاب نامه

مقدمه:

فاضل مقداد (ره) از متکلمین قرن نهم هجری بوده و کوشیده است با بکارگیری ادله نقلی از متون و آموزه‌های دینی دفاع نماید، در حالی که علم کلام در زمان وی تحت تأثیر اندیشه‌های فلسفی یونان و نوآوری‌های اندیشمندان مسلمان، به عنوان یک نظام معرفتی با ساختار ویژه‌ی منطقی در چهارچوب عقل کلامی سامان یافت، و این نوع نگاه، عقل را از سوی متکلمان متقدم شیعه همواره به عنوان ابزاری در خدمت اهداف دین قرار داد.

لذا فاضل مقداد همچون معتزلیان از کلمات و اصطلاحات و حتی برخی از روش‌های فلاسفه در مواردی مانند اثبات توحید استفاده نموده است، و کثرت دلائل نقلی و استفاده زیاد از آیات قرآن کریم در تبیین عقائد دینی، وی را کاملاً از دو گروه معتزله و فیلسوفان متمایز می‌سازد.

بنابراین روش کلامی فاضل مقداد (ره) نه عقلی صرف و نه نقلی صرف است، بلکه او در اثبات اصول اعتقادی دین تا آن جا که توانسته عقل و نقل را در کنار یکدیگر نشانده، و سعی نموده در استفاده از هر کدام دچار افراط نشود، بلکه به مناسبت از هر دو بهره کافی و وافی را ببرد و به نوآوری‌هایی در روش خود دست بزنند.

از جمله این نوآوری‌ها: الف: بیان اکثر دیدگاه‌های مخالف (جناب مقداد از معدود علمایی است که بعد از طرح هر مسأله‌ای در مسائل علم کلام، بالاصله از مخالفین خود در آن بحث سخن به میان می‌آورد و پس از شرح و توضیح آراء مقابل، به رد آن‌ها می‌پردازد). ب: تکیه بر آیات قرآن در تمسک به دلائل نقلی (او برای استفاده از روش کلامی خود که روش عقلی معتلد به همراه روش نقلی است، به ناچار در هنگام تمسک به دلائل نقلی از آیات قرآن و کلام خدا بیشتر بهره برده تا روایات ائمه اطهار(علیهم السلام) و این ابتکار در پیشبرد اهداف و مقابله با آراء معتزلیانی که پاییند به روایات معصومین(علیهم السلام) نبودند تا حد قابل توجهی او را موفق ساخته است). ج: پرداختن به تأویل آیات (رویکرد اهل حدیث تمسک به آیات قرآن بدون توجه به تأویل‌های برخی از آیات بود، فاضل مقداد (ره) برای برطرف نمودن شباهتی که این فرقه وارد می‌ساختند به بیان تأویل این دسته از آیات کتاب خدا همت گمارد و این امر ابتکار عمل را در رویارویی با اهل حدیث به دست وی داد).

در این پایان نامه طی پنج فصل این روش علمی به وضوح نشان داده شده است که ترتیب فصول به این شکل می باشد: کلیات و شرح حال، روش شناسی علم کلام، باب خداشناسی، باب راهنمای شناسی، باب فرجام شناسی.

فاضل مقداد (ره) در باب خداشناسی برای اثبات خداوند متعال دو راه را پیموده که اولی به صورت برهان «إنّي» محقق را از اثر به مؤثر رهنمون می سازد و دومی از طریق برهان «لَمْ» با اثبات مؤثر، اثر را برای او ضروری می سازد.

طریق اول: استدلال از راه اثبات وجود آثار نیازمند به وجود مؤثراست و طریق دوم: استدلال بر اثبات باری تعالی از راه تأمل و تفکر در خود وجود و تقسیم وجود به ممکن و واجب.

سپس وی به شرح و توضیح صفات ثبوته الهی ای چون (قادر، عالم، حی، مرید، مدرك، سمیع، بصیر، متکلم، قدیم ازلی، باقی ابدی، صادق، جواد، مالک، تام، حق، خیر، حکیم، جبار، قهار و قیوم) پرداخته و در ادامه صفات سلیمانیه باری تعالی مانند (نفی ترکیب، جسمانیت، عرضیت، مکان و جوهریت، حلول در محل، جهت، لذت و آلم، اتحاد، حوادث، رویت بصری، شریک، احوال و معانی، احتیاج، مثل، تحییز، خد، معلومیت نزد بشر و زیادت صفات بر ذات) را تبیین می نماید.

در بحث نبوت به تعریف نبی اشاره کرده و سپس فوائد بعثت انبیاء را بر می شمارد که عبارتند از: تعاضد عقل در احکامش، شناخت حسن و قبح، بیان کیفیت انجام تکالیف، گسترش عدالت و تکمیل شخصیت انسان ها.

او قائل است که انسان معصوم به دلیل ملکه ای نفسانیه ای که دارد خداوند به او لطف می نماید، به طوری که با وجود آن نه ترک طاعت و نه انجام معصیت را بر می گزیند با آن که قدرت بر آن دارد. و دو دلیل برای این نظریه بیان می کند: دلیل اول این که اگر پیامبران معصوم نباشند فایده ای بعثت آن ها از بین می رود و دلیل دوم این که تبعیت از پیامبران واجب است چرا که دلیل نقلى بر وجود تبعیت از ایشان دلالت می کند، ولی اگر از آن ها گناهی صادر شود، امر به تبعیت از آن ها محال خواهد شد چرا که کار قبیحی است. بنابراین صدور گناه از ایشان محال است.

در تعریف امامت او این چنین می گوید: امامت ریاستی عام در امور دین و دنیا برای شخص انسانی است.

خوراج معتقد شدند که امامت مطلقاً واجب نیست و اشاعره از راه نقل به وجوب امامت بر مردم قائل شدند و سپس اختلاف کردند و معتزله معتقدند که وجوب امامت بر مردم از راه عقل فهمیده می شود. لکن علمای امامیه می گویند: امامت عقلاً بر خدای متعال واجب است. به نظر فاضل مقداد (ره) رأی علمای امامیه حق است. وی دلیل بر حق بودن این نظر را لطف بودن امامت دانسته و هر لطفی را بر خدای متعال واجب می داند، لذا امامت را هم بر خدای متعال واجب می شمارد. مقصود جناب مقداد از لطف آن است که خداوندی که در امور همگانی مردم را می شناسد و قواعد سیاست را آزموده است، بالضروره می داند که مردم وقتی رئیس مورد اطاعت و راهنمایی در میانشان باشد که ظالم را از ظلمش و سرکشان را از سرکشی باز دارد و حق مظلوم را از ظالم بستاند و علاوه بر این آن ها را به مراعات قواعد عقلی و وظایف دینی و ادارد و از مفاسدی که موجب احتلال نظام در

امور معاششان می شود و از کارهای زشتی که موجب وبال در امور معادشان می شود باز دارد، به گونه ای که هر یک از افراد جامعه از مؤاخذه کردن او در برابر امور بترسند، با چنین شرایطی آنان به صلاح نزدیک تر و از فساد دورترند، و این همان لطف است.

جناب مقداد معاد را این گونه تعریف می کند: معاد اسم مکان یا اسم زمان است از ریشه عود و مقصود از معاد در اصطلاح متکلمین وجود دوم (مکرر) انسان ها و بازگرداندن آن ها بعد از مرگ و متفرق شدن اجزای آن هاست، برایأخذ حق از آن ها و یا إعطای حق به ایشان.

سپس با بیانی ساده لزوم معاد را اثبات نموده و آن را جزو ضروری ترین اصول اعتقادی می شمارد. او می نویسد: با توجه به تعریفی که از معاد ارائه شد، کسانی که باز گرداندن آن ها در قیامت لازم است بر دو گونه اند: دسته اول کسانی که مبعوث کردن آن ها عقلاً و نقلأً واجب است و این ها تمام کسانی هستند که به سودشان حقی، (ثوابی یا عوضی) وجود دارد برای آن که بتوانند به حق خود برسند و نیز تمام کسانی اند که بر علیه آن ها عقابی یا عوضی وجود دارد تا آن که حق از آن ها گرفته شود. دسته دوم کسانی هستند که نه حقی به سود خود دارند و نه حقی بر گردن آن هاست، یعنی باقی اشخاص چه انسان باشند و چه غیرانسان، از حیوانات اهلی و وحشی. به حکم نقل بازگردانیدن این دسته نیز واجب است چرا که قرآن و روایات متواتر بر آن دلالت دارند.

بنابراین از آن جا که پیامبری پیامبر و عصمت او ثابت شد، ثابت می شود که در هر چه از وقوع آن خبر داده صادق است، مانند احوال مرگ و ما بعد آن چون عذاب قبر، صراط، میزان، حساب، به سخن آمدن اعضاء، انتشار نامه اعمال، احوال قیامت، کیفیت محشورشدن اجسام و احوال مکلفان در هنگام مبعوث شدن.

فصل اول

کلیات و مفاهیم

۱- بیان مسأله

مساله مورد پژوهش در این پایان نامه گردآوری آراء و تبیین دیدگاه‌های کلامی مرحوم شیخ جمال الدین ابوعبدالله بن محمد بن الحسین بن محمد السیوری الحلی الأسدی معروف به فاضل مقداد (ره) (شاگرد شهید اول) متوفای ۲۶ جمادی الآخر ۸۲۶ هـ - ق است، که تا کنون در این خصوص تحقیقی ارائه نگردیده است. ابعاد و حدود تحقیق: شناخت اندیشه‌ها و احصاء آراء فاضل مقداد (ره) در مسائل اساسی کلام نزد شیعه با استفاده از کتب اعتقادی - کلامی که از این دانشمندگران سنگ بر جای مانده و تبیین دیدگاه و مستندات و ادله ای که ایشان اقامه نموده اند.

جنبه‌های مبهم:

- ۱- دیدگاه ایشان به عنوان یک عالم شیعی در مسائل اساسی علم کلام چیست؟
- ۲- رویکرد و روش ایشان در کلام و اصول اساسی اعتقادات شیعه چه بوده است؟

۲- اهمیت و ضرورت

همان‌گونه که فاضل مقداد (ره) در ابتدای کتاب «الانوار الجلالیہ فی شرح الفضول النصیریہ» آورده، ضرورت تحقیقات کلامی و پژوهش پیرامون علم کلام آن است که علم کلام اساس دیگر علوم شرعی بوده و در میان آن‌ها به منزله خورشید میان ستارگان است و موضوع این علم از شریفترین موضوعات و اصول و فروعش کاملترین است، بنابراین بر سائر علوم دینی تقدم دارد.

۳- اهداف:

- ۱- جمع آوری و تبیین آراء و اندیشه‌های کلامی فاضل مقداد (ره).
- ۲- شناخت روش کلامی فاضل مقداد (ره) بویژه در دفاع از مبانی و اندیشه‌های کلام شیعه.

۴- سوالات تحقیق

سوال اصلی:

دیدگاه‌های کلامی فاضل مقداد (ره) چیست؟

سوالات فرعی:

- ۱- روش کلامی فاضل مقداد (ره) چیست؟
- ۲- دیدگاه های کلامی فاضل مقداد (ره) در باب خداشناسی چیست؟
- ۳- دیدگاه های کلامی فاضل مقداد (ره) در باب راهنماسناسی چیست؟
- ۴- دیدگاه های کلامی فاضل مقداد (ره) در باب فرجم شناسی چیست؟

۵- فرضیات

- ۱- فاضل مقداد (ره) به عنوان یک عالم شیعی دارای آراء کلامی بوده و برای اثبات عقائد خود از ادله ای عقلی بهره جسته است.
- ۲- فاضل مقداد (ره) در کلام با استفاده از مبادی نقلی (کتاب و سنت) عقائد خود را اثبات نموده است.
- ۳- فاضل مقداد عقائد و کلام خود را با توجه به اندیشه های کلامی معتزلیان و اشعریان و رویکرد آنان در حوزه دین پژوهی، تنظیم نموده است.

۶- پیشینه

با بررسی کتب کلامی مرحوم فاضل مقداد (ره) و ارزش فوق العاده ای که ایشان برای پژوهش در مسائل کلامی قائل بوده است، آشکار شد تا کنون در مورد جمع آوری آراء کلامی این عالم بزرگوار تحقیقاتی شایسته و کافی انجام نگرفته و موارد موجود محدود بوده و شایسته است آراء کلامی این دانشمند گرانقدر از میان آثار کلامی او مانند کتاب «النافع یوم الحشر فی شرح الباب الحادی عشر» و کتاب «الانتوار الجلالیه فی شرح الفصول النصیریه» و کتاب «ارشاد الطالبین فی شرح نهج المسترشدین» و کتاب «اللوامع الالهیه فی المباحث الكلامیه» و کتاب «الاعتماد فی شرح واجب الاعتقاد» در مجموعه‌ای گردآوری گردد تا جویندگان اندیشه های کلامی علمای شیعه از این آبخشور سرشار بهره جویند.

شایان ذکر است در این پایان نامه به بررسی تطبیقی یا نقادی فنی در مورد آراء ایشان و چگونگی اندیشه های او نسبت به علمای هم عصر یا متقدمین وی پرداخته نخواهد شد زیرا این امر مستلزم آن است که ابتدا آراء دیگر علمای مذکور استخراج گردد سپس بررسی تطبیقی اندیشه ها صورت پذیرد.
بنابراین روش ما در این پایان نامه تبیینی- توصیفی خواهد بود و ما تنها به گزارش آراء کلامی او در کتاب های کلامی اش بسنده خواهیم نمود.

۷- شرح حال

با توجه به این که این پایان نامه درمورد آراء و اندیشه های کلامی عالم بزرگ فاضل مقداد (ره) است شایسته است در ابتداء و قبل از ورود به اصل موضوع، بخشی از زندگینامه ایشان برای شناخت بیشتر این عالم بزرگ بیان گردد.

فاضل مقداد (ره) دانشمندی محقق، پژوهشگری ژرف اندیش، صاحب نظری توانا در دانش های کلام، فقه، اصول، معانی بیان، قرآن، حدیث و منطق و دارای تألیفات ارزشمندی است که نزد دانشمندان شیعه و سنی شهرتی فراوان دارد.

نکته مهم و قابل توجه در مورد این دانشمند آن است که وی با این که نزد دانشمندان اسلامی، شهرتی خاص دارد و او را به علم، فضل و عظمت شأن می‌ستایند و کتاب‌های متعدد را در اقصی نقاط کشورهای اسلامی شناسانده‌اند، ولی از شرح حال وی به ویژه از دوران کودکی، کیفیت تحصیل، ویژگی‌های اخلاقی، خدمات فرهنگی و اجتماعی، تعداد دقیق استادان و شاگردان و دیگر شئون زندگی وی مطالب زیادی در دست نیست و برخی نویسنده‌گان تنها به این که او «سیوری»، «اسدی»، «غروی»، شاگرد شهید اول و دارای چند اثر و شاگرد می‌باشد، بستنده کرده‌اند.

مرحوم میرزا محمد تنکابنی در کتاب «قصص العلماء» تنها چند سطر در مورد این متكلم جلیل القدر می‌نویسد:

«مقداد بن عبدالله بن محمد بن حسین بن محمد السیوری الحلی الاسدی عالم فاضل و فقیه و متكلم است و از کتب مؤلفه او است کتاب فضل القواعد که شرح کتاب قواعد شهید اول است و کتاب شرح نهج المسترشدین در اصول دین و کنزالعرفان در تفسیر آیات احکام و التنقیح الرائج در شرح مختصر النافع و شرح باب حادی عشر و شرح مهارت الاصول و غیر این ها و فراغ او از شرح نهج المسترشدین در سال ۷۹۲ بوده است و برای او شرحی است بر الفیه شهید اول و او از شاگردان شهید اول است و از او اجازه دارد.»^۱

و علامه سید محسن امین در کتاب *أعيان الشيعة* این گونه می‌نویسد:

«المقداد بن عبدالله السیوری الحلی له الانوار الجلالیه فی شرح الفضول النصیریه للخواجه نصیرالدین الطوسي ... و شرحه المقداد و سماه الانوار الجلالیه ... و له شرح نهج المسترشدین ۷۹۲.»^۲

۲.۱ خاندان

فاضل مقداد (ره) یا فاضل سیوری از فقیهان بزرگ قرن نهم هجری است. پدرش، عبدالله بن محمد، جدش، محمد فرزند حسین، جد اعلای او، حسین فرزند محمد و کنیه‌اش، ابوعبدالله است.^۳ جد مادری فاضل مقداد (ره)، علامه رکن الدین محمد فرزند علی استرآبادی جرجانی(ره)، مترجم «فضول نصیریه» خواجه نصیر، از فارسی به عربی است. فاضل مقداد (ره)، در کتاب‌های «ارشاد الطالبین» و «الانوار الجلالیة» خود، با لفظ «جدی» و «الجد الحمید»، به این مسأله تصريح می‌کند.^۴ «و أورد جدی رکن الدين الجرجاني قدس الله نفسه عن المعتزلة في هذا البحث»^۵

۱. ر.ک: میرزا محمد بن سلیمان تنکابنی، *قصص العلماء*، قم، انتشارات علمیه اسلامیه، ص ۴۲۱-۴۲۲

۲. ر.ک: سید محسن امین، *أعيان الشيعة*، تحقيق: حسن امین، بيروت، دارالتعارف، ۱۴۰۳ق، جلد ۱۰، ص ۱۳۴

۳. ر.ک: فاضل مقداد (ره)، *اللوامع الالهیة فی المباحث الكلامية*، تحقيق: قاضی طباطبائی، قم، دفتر تبلیغات اسلامی، ۱۴۲۲ق، چاپ دوم، ص ۱۹.

۴. همان.

۵. ر.ک: فاضل مقداد (ره)، *ارشاد الطالبین الى نهج المسترشدین*، تحقيق: سیدمهدی رجایی، قم، کتابخانه مرعشی نجفی، ۱۴۰۵ق، چاپ سید الشهداء، ص ۲۹